

УДК 372.882/373.5.016: 821(1-87).09].018.1.035: 39(=161.2)

Галина Островська
ORCID iD 0000-0001-5909-6607

доктор педагогічних наук, доцент,
завідувач кафедри теорії та методики навчання,
Обласний інститут післядипломної педагогічної освіти,
пл. Міцкевича, 3, 76018 Івано-Франківськ, Україна,
g20081967@gmail.com

ГОТОВНІСТЬ УЧИТЕЛЯ ДО ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ УЧНІВ НА УРОКАХ ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

У статті висвітлюється проблема готовності учителя-словесника до формування національної ідентичності учнів на уроках зарубіжної літератури. Доведено, що кожен учитель літератури повинен мати базові знання з теорії та практики формування національної ідентичності шкільної молоді. Без шанобливого ставлення до національних цінностей людей неможливо сформувати національну свідомість учнів. Мета статті – окреслити компоненти готовності викладача зарубіжної літератури та його дії щодо формування національної ідентичності студентів. Для досягнення мети були використані такі методи наукових досліджень: теоретичний: аналіз соціологічних та психолого-педагогічних джерел про національну ідентичність та шляхи її формування у шкільної молоді – для обґрунтування наукової тези дослідження; емпіричний: аналіз концептуальних наукових основ професійної підготовки – для визначення складових готовності вчителя літератури до формування національної ідентичності учнів; практичні методи: проблемний, моделювання, систематизації – для підготовки рекомендацій, моделей підготовки уроку вчителем.

У статті розглядаються мотиваційно-ціннісний, когнітивний та діяльнісний компоненти готовності педагога до формування національної ідентичності учнів на уроках зарубіжної літератури; визначено підходи до навчання: особистісно зорієнтований, націєцентричний, культурологічний, діалогічний, інтеграції знань, порівняльного аналізу «свій-інший», аксіологічний, діяльнісний. Описано шляхи формування національної ідентичності здобувачів освіти на уроках зарубіжної літератури, запропоновано пам'ятку для учня, алгоритм моделювання вчителем уроку з національно-патріотичного виховання. Запропоновані методичні матеріали допоможуть учителю зарубіжної літератури у формуванні національної ідентичності учнів – патріотів своєї країни. До перспектив подальших наукових розвідок з зазначеної проблеми відносимо методичні аспекти трансдисциплінарності у вивченні літератури.

Ключові слова: національна ідентичність; письменник; система роботи вчителя; урок зарубіжної літератури; цінності.

<https://doi.org/10.28925/1609-8595.2020.2.8>

Вступ. Україна сьогодні потребує консолідації усіх свідомих громадян, їхньої активної громадянської позиції, глибокого розуміння власної національної ідентичності як підґрунтя відкритого та шанобливого ставлення до розмаїття культурного вираження інших народів (Нова українська школа). Патріотичне виховання молоді завжди знаходилось у полі зору видатних українських педагогів С. Русової, В. Сухомлинського, К. Ушинського та ін. У вивченні літератури вони радили звертати увагу на «безмірну любов автора до рідної країни, рідного народу» (Черкасенко, 1914, с. 13–14). Психолого-педагогічні аспекти формування національної ідентичності шкільної та студентської молоді розкрито у працях провідних сучасних науковців І. Беха, В. Борисова, Г. Ставицького, Д. Піонтковської та ін. У методиці вивчення літератури

до зазначеної проблеми зверталися Ю. Бондаренко, О. Ісаєва, Л. Мірошниченко, Ж. Клименко, А. Ситченко, Г. Токмань та ін. Дослідження та розробки науковців стосуються історичного та культурного досвіду минулих поколінь, збереження національних цінностей, вивчення художніх творів у тісних зв'язках з історією і українською культурою у міжнаціональному й світовому контекстах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вчені різних країн звертаються до питання національної ідентичності через дослідження національної свідомості (Боришевський, 2003, с. 138–144), етносів та націй (Нейбург, 2001, с. 10296–10299), колективної самоідентифікації (Меннелл, 2008, с. 285–303), психологічної та соціальної складових національного характеру (Фрогнер, 2001, с. 10292–10296). Науковці у своїх працях підкреслюють, що національна свідомість є ціннісною і передбачає національну гідність (Мандлер, 2006, с. 271–297; Піонтковська,

2014, с. 91–93), наголошують, що «формування національно-культурної ідентичності має опиратися на історичну правду, історичну пам'ять, національні ідеали, національну гідність, національну самосвідомість, патріотизм» (Бех, Журба, 2018, с. 4), єдність народу, визнання України як найбільшої цінності нації, самоповагу та повагу до представників інших націй та національних меншин.

Виявлення самоідентичності українського учня-читача на уроках зарубіжної літератури відбувається через діалог з представниками різних національних традицій: учні мають «можливість через «інше» («чужу культуру») краще пізнати «своє» («рідну культуру»), побачити її світовий контекст, відчутти зв'язки з усім цивілізованим світом, усвідомити власний внесок в його розбудову, <...> усвідомити роль художнього перекладу для розвитку культури нації» (Ісаєва, 2017, с. 5), «роль українських письменників і перекладачів у творчості майстрів інших народів» (Ісаєва, 2017, с. 32). Визначено такі основні напрями роботи: вивчення української тематики в зарубіжній літературі, опрацювання питання «Україна в біографії зарубіжного автора», висвітлення теми патріотизму в інонаціональних творах, увиразнення своєрідності української культури в ході вивчення інонаціональних творів, формування уявлення учнів про роль української перекладацької школи в духовному поступі нашого народу; підкреслюється ідея ненав'язливого формування патріотизму (Клименко, 2017, с. 37–49). Ґрунтовні наукові розвідки з зазначеної проблеми стосуються важливих аспектів змісту та напрямів роботи педагога. Водночас вчителі не розуміють відмінність етнічної та національної (громадянської) ідентичності, безсистемно використовують можливості предмета з інокультурним контентом. Отже, проблема готовності учителів зарубіжної літератури до формування національної ідентичності учнів залишається відкритою.

Мета статті – окреслити складові готовності вчителя зарубіжної літератури та його дії з формування національної ідентичності учнів на занятті. Для досягнення мети були поставлені завдання: визначити складові готовності учителя до формування національної ідентичності учнів; запропонувати шляхи вирішення поставленої проблеми; вибудувати алгоритм підготовки уроку зарубіжної літератури з формування національної ідентичності учнів.

Готовність учителя до формування національної ідентичності учнів. Готовність учителя зарубіжної літератури до формування національної ідентичності учнів поєднує три складові.

I. Мотиваційно-ціннісний компонент. Наскрізна лінія освіти «Громадянська відповідальність» передбачає формування відповідального громадянина, який знає і поважає національні цінності та культурні традиції свого народу, відчуває себе

членом спільноти, усвідомлює важливість активної громадянської позиції, готовий брати на себе відповідальність. У формуванні національної та оціночної свідомості учнів, їхнього літературного розвитку важливу роль відіграє компетентна особистість учителя – патріота своєї країни. Бути патріотом, на думку В. Липинського, – це значить, «будучи українцем, виховувати в собі перш за все громадські, політичні, державотворчі духовні вартості» (Липинський, 1996, с. 745–746). Педагог має шанобливо ставитися до національних цінностей, національної історії, мови та культури власного народу, утверджувати позитивний образ України та українця, виявляти повагу до етнокультурної приналежності іншомовних митців та своїх учнів; цілеспрямовано і системно розкривати патріотизм зарубіжного письменника та національну цінність його твору як особистий внесок автора у національну та світову скарбницю мистецтва слова. Любов до України, дитини та мистецтва слова мають бути пріоритетними у роботі учителя-філолога.

Сучасні світові та національні стандарти освіти націлюють на ціннісний підхід до навчання, адже розуміння власних цінностей створює підґрунтя цілісності та цілеспрямованості особистості. Саме від духовно-ціннісної сфери особистості учителя літератури залежить, у якій формі він донесе національну ідею до учня. На сучасному уроці зарубіжної літератури вчитель – приклад громадянської позиції, ідейний наставник, модератор і дипломат у міжкультурному діалозі та міжособистісній взаємодії учнів. У здобувачів освіти часто спостерігається дисонанс між знаннями про цінності (родини, здоров'я, рідного дому, країни) та ставленням до них. Щоб сформувати в учнів базові уявлення про шкалу цінностей (національні, соціальні, особистісні; матеріальні, духовні; життєві, етичні, навчальні тощо) та розуміння, чим знання відрізняються від переконань, ціннісна лінія заняття має пронизувати увесь урок (тема, мета, завдання, форма проведення, зміст навчальних ситуацій, цінності письменника, його персонажів, ціннісне ставлення учнів). Щоб учні не просто поєднували себе з місцем проживання та близькими по мові людьми, а усвідомили себе носіями національних цінностей свого народу, важливо спонукати їх проводити паралелі з рідною літературою і історією, виявляти та порівнювати національні цінності рідного та інших народів (пізнавальна активність), емоційно «проживати» із зарубіжними митцями гордість за свою землю.

II. Когнітивний компонент: учитель має володіти базовими знаннями з теорії та практики формування національної ідентичності шкільної молоді.

Відмінність етнічної та національної ідентичності. Людина є представником певного етносу від народження, а приналежність до нації – це її свідомий вибір на засадах духовної спорідненості.

Обидва поняття у визначенні ознак мають спільне – історичну територію, мову, історичну пам'ять, героїв, віру, культуру, традиції, цінності, спільні інтереси, ставлення до світу та інших народів. Проте в межах нації може бути не один, а кілька етносів, які поєднує воедино національна ідея, національні цінності, національна історія, мова, почуття національної гідності, держава. Приналежність до нації людина свідомо визначає сама (самоідентифікація), тому сучасна система освіти в Україні має сприяти формуванню національної ідентичності шкільної молоді як «носіїв національних цінностей свого народу» (Боришевський, 2003, с. 138; Сапожник, с. 29–30).

Знання національних цінностей власного народу (держава, її незалежність та непорушність кордонів, народ, національна мова, національна історія, культура і традиції, національні герої, природа) вважаємо базовими у формуванні національної самосвідомості здобувачів освіти. *Знання історії та національних героїв*, які у житті кожної нації мають важливе значення, – одна з складових пошуку колективної ідентичності (трансформація видатних постатей у національних героїв). *Знання і дотримання основних підходів до реалізації проблеми* формування національної ідентичності учнів на уроці: особистісно зорієнтований, націоцентричний, культурологічний, діалогічний, інтеграції знань, порівняльного аналізу «свій-інший», аксіологічний, діяльнісний. Націоцентричний підхід у вивченні зарубіжної літератури розуміємо так: порівнюючи себе і свій народ з іншими – вчимося любити свою Батьківщину; читаючи твори та біографії зарубіжних письменників, думаємо про любов до свого народу, проводимо паралель з українськими митцями; через мистецтво слова пізнаємо світ та інші народи, щоби стати кращими.

Вікові та національні риси читача – основа сприйняття ним особистості зарубіжного письменника, його життя та твору. На уроці літератури дуже важливо враховувати вікові інтереси школярів та особливості національного характеру українського читача. Національний характер, як форма колективного самосприйняття населення країни, розкривається через емоції, вчинки та мовлення. До домінуючих рис українців різні науковці відносять різні якості, зокрема такі, як ввічливість, доброзичливість, пошану до батьків і землі, релігійність, емоційність, делікатність, демократизм, індивідуалізм, вразливість, толерантність, почуття меншовартості, «комплекс кривди» та ін. Типовими рисами національного характеру традиційно називають німецьку пунктуальність, тонкий англійський гумор, французьку романтичність, слов'янську гостинність, іспанську експресивність. Проте до ідеї національного характеру потрібно ставитися дуже обережно, адже така характеристика народу дуже загальна.

Обсяг інформації і завдання на уроці корелюються педагогом відповідно до віку здобувачів. У 5–6 класах *відбирають 1–2 факти біографії*, які розкривають шлях формування особистості письменника, його громадянську позицію; для навчального процесу важливе значення мають евристична бесіда та емоційність учнів, моральна оцінка ними прикладів любові до свого народу і рідного краю, милосердя, готовності на самопожертву, цілеспрямованості, патріотизму. У 7–8 класах *додають 2–3 доленосні факти* (дружба з патріотами свого краю, участь у громадських організаціях, суспільних подіях тощо) для загального розуміння особливостей епохи, у яку творив письменник, його «художнього світу»; для навчального процесу важливе значення має постановка проблемних запитань, які спонукають до морального вибору. У 9–11 (12) класах *розглядають історію життєвого шляху митця і проблематику його творчості в контексті історико-літературного процесу та патріотизму*; акцент робиться на особистісному та громадянському становленні письменника; для навчального процесу важливе значення має виявлення старшокласниками ціннісних орієнтирів митця, виконання завдань проблемного та дослідницького характеру, висловлювання власної громадянської позиції та емоційно-ціннісного ставлення до поглядів та проблематики твору письменника (Островська, 2017, с. 248, 250).

III. Діяльнісний компонент: учитель має вміти змодельовувати як окремі навчальні ситуації, так і весь урок з формування національної ідентичності учнів. Зупинимось на окремих елементах практичної готовності.

Відтворення етнокультурного коду нації може бути представлено на занятті у формі національної візитівки, відеоролика, мультимедійної презентації, кліпу, колажу, вступного слова. Наприклад, перед вивченням творчості японських письменників доцільно наголосити, що збереження власних традицій – питання честі кожного японця, назвати риси японського характеру – готовність до самопожертви в ім'я загальнонаціональних інтересів, генетичне відчуття рівноваги та гармонії, працелюбність, загострене почуття честі, шанобливе ставлення до імператора, предків, історії народу, традицій і природи. Ця інформація створить умови для повноцінного сприйняття життя і творів японських митців. Під час вивчення творів Р. Кіплінга доречним буде використати автентичні сайти з елементами національної індійської ідентичності (національний прапор, герб, гімн, національна культура, національний календар, національна пісня, національний птах, національна квітка, національне дерево, національний звір тощо) (Know India).

Робота над образом письменника. Мета роботи над образом митця у школі полягає у підготов-

ці учня-читача до читання та діалогу з художнім твором. Портрет може багато сказати про епоху, соціальну приналежність, національність, вік, типові риси особистості. А біографія наповнить незнайомий образ глибоким змістом. Кожен митець, як кращий представник свого народу, увібрав у себе дух нації. Про Т. Шевченка читаємо: «Образ найщирішого лірика і гнівного бунтаря, поета, художника, людини, духовного батька відродженої української нації», ... він «ввібрав у душу пам'ять і долю народу, зрозумів його велич і трагедію», поклав початок нового українознавства: історико-об'єктивного, патріотичного, філософського, педагогічного, етичного, інтелектуально-психологічного та духовно-творчого (Чоповський, 2010, с. 136, 138). Отже, можна говорити про роль поета у розвитку українського національного самоусвідомлення. Педагогу дуже важливо віднайти образ зарубіжного письменника очима його нації, продемонструвати витoki почуття національної гідності та патріотизму у митців. Для Федеріко Гарсія Лорки першим кроком у національне була музика та пісні (колискові, плачі, романси), які наспівували селяни або під гітару його батько. З душею простого народу Андалузії Лорку змалку споріднювали краєвиди рідної природи та нехитрі розповіді пастухами легенд. А які легенди учні знають про свій край?

Національна свідомість митця розкривається через його готовність до самопожертви, світоглядну та діяльну позицію, рівень духовної єдності з власним народом, рідною землею, безпосередню участь у історичних та соціокультурних подіях свого народу, відчуття обов'язку увічнити у творчості національну історію, етнокультурні традиції та цінності. Національна свідомість митця-патріота чітко простежується у його біографії, творах, листах, висловлюваннях про рідну мову, минуле і сучасне життя свого народу, батьків, віру.

Робота над мовою митця у творі. Мова – це один із компонентів національної ідентичності, лакмус морально-ціннісного ставлення до себе і світу, умова і засіб розвитку мовленнєвої компетентності учнів. Національна приналежність митця чітко проглядається у автентичних метафорах, порівняннях, особистісно значимих описах рідної природи, культури. У перекладених творах доцільно звертати увагу на кореляцію мови письменника і перекладача, який привносить своє відчуття і бачення у переклад твору зарубіжного митця. Цей процес пояснює концептна методика: етапи засвоєння культурного концепту, потреба розуміння / засвоєння культурних концептів, концептуальний аналіз слова як мовної одиниці – накопичення читацького, мовного і мовленнєвого досвіду, особистісне творення концепту (Мішатіна, 2007, с. 27–31). Вважаємо, що концепти істина / правда / справедливність, добро / зло, краса, совість, віра, любов та

інші мають своє емоційно-ціннісне та смислове наповнення з позиції ментальності кожного народу, індивідуальної картини світу як письменника, так і перекладача. На уроці літератури доцільно проводити порівняльний аналіз різних перекладів творів, пропонувати учням спробувати себе у ролі перекладача.

Працюємо над формуванням українця-читача з критичним мисленням та толерантним ставленням до інших народів та культур:

- емоційне слово учителя, яскраві наочні приклади національної гідності та патріотичної позиції зарубіжних та українських письменників (засвоєння та поглиблення знань, громадянське та патріотичне виховання, інтеграція знань);
- обговорення проблем національно-визвольної боротьби у житті та творі письменника, його ставлення до рідної мови, свого народу, його культури і історичного минулого (набуття навичок критичного мислення, порівняльного аналізу);
- постійна увага і самоконтроль мовлення педагога і учнів (виховання любові та шанобливого ставлення до державної мови, особистої участі у збереженні її краси і чистоти);
- систематичне звернення до базових знань учнів про державну символіку, цінності українського народу, його традиції, культурно-мистецькі символи (засвоєння та поглиблення знань, виховання громадянськості, патріотизму та гордості за свій народ);
- порівняльний аналіз цінностей, традицій українського народу і зарубіжного письменника, компаративний аналіз творів на уроці (виховання гідності та віри в свій народ, набуття навичок порівняльного аналізу, критичного мислення, інтеграції знань, толерантного ставлення, побудови толерантного висловлювання);
- постійна увага до національних перекладачів творів світової літератури (поглиблення знань, виховання гордості за свій народ);
- рефлексія: «Що доброго ми почерпнули на уроці?», «Чого ми навчилися, проаналізувавши непросте життя письменника?», «Які висновки можемо зробити з описаних подій життя народу у творі?», «Чи погоджуємося ми з думкою митця про...» (узагальнення знань, набуття навичок критичного мислення, виховання толерантності).

Створення на уроці проблемних ситуацій та виконання учнями вправ дієвого патріотизму:

- Брати Грімм збирали казки та легенди свого народу. Які легенди знаєте ви про свій край?
- Робін Гуд – герой середньовічних англійських народних балад, який уособлює прагнення до волі, справедливості. Проаналізуйте етапи української історії, наведіть приклади національно-визвольних змагань і народних ватажків, які стали національними героями. Визначте, які риси цінує український народ у своїх лідерів.

• «Спробуй переконати письменника...», «По-розумійся з персонажем щодо ролі особистості у житті рідної країни і світу.», «Наведи приклади українських митців-патріотів.», «Якими словами (стежками рідної природи, культурою, образами...) ти зацікавиш зарубіжного читача / туриста?» тощо.

• Підготуй творчу роботу / презентацію «Мій улюблений зарубіжний письменник», давши відповіді на запитання «Що мені, українському читачеві,

близьке в особі митця, його житті та творі?», «Що мене поєднує з зарубіжним письменником?».

• Переклади сонет зарубіжного поета. Поділись результатом з другом і почуй його думку. Знайди приклади українських перекладів цього сонету (1–2). Порівняй свій та професійний переклади. Зроби висновки.

У підготовці вчителя-словесника до формування національної ідентичності учнів корисним стане орієнтовний алгоритм уроку (табл. 1).

Таблиця 1

Орієнтовний алгоритм підготовки до уроку

Тема уроку	Згідно з Програмами та навчальними планами
Мета уроку	<ul style="list-style-type: none"> проаналізувати витоки національної свідомості зарубіжного письменника, визначити головні цінності його життя, віднайти їх у творі митця; формуванню національну ідентичність здобувачів освіти; розвинути навички уважного та критичного читання, аналізу твору; виховувати любов до рідної землі, шанобливе ставлення до державної символіки, національних цінностей, рідної мови тощо та вміння виявляти свою позицію.
Завдання	<ul style="list-style-type: none"> з'ясувати витоки національної свідомості зарубіжного письменника, визначити головні цінності його життя; порівняти національні цінності українців та країни письменника; виявити у творі громадянську (національно-патріотичну) позицію автора; переконатися, що учні засвоїли національні цінності українців, вміють їх порівнювати з цінностями інших народів, розпізнавати громадянську позицію письменника та його персонажів, виявляти своє ставлення до прочитаного.
Тип уроку	засвоєння нових знань (розвитку умінь та навичок; застосування знань, умінь та навичок; узагальнення та систематизації знань, умінь та навичок; перевірки знань, умінь та навичок; комбінований; інтегрований).
Форма уроку	урок громадянської гідності (урок патріотизму, урок-дослідження, урок-змагання патріотів, урок-сходження до вершин, урок єдності націй, урок діалогу культур, урок пам'яті, урок-попередження, урок-подорож, урок-візит тощо).
<i>Завдання для учнів:</i>	
Дослідити	<ul style="list-style-type: none"> витоки патріотизму зарубіжного письменника та світоглядні цінності митця; історичні та соціокультурні особливості країни автора твору, їх вплив на розвиток мистецтва слова;
Знайти/виявити	<ul style="list-style-type: none"> національні цінності іншомовної країни; світоглядні цінності письменника; українських митців, які близькі долею, поглядами, тематикою творів; українських перекладачів творів зарубіжного митця;
Порівняти	<ul style="list-style-type: none"> національні цінності / культурні традиції українців та країни зарубіжного письменника; життя митців-патріотів України та іншомовної країни, до якої належить твір шкільної програми; патріотичну лексику письменників (В. Стус/А. Міцкевич);
Пройти	<ul style="list-style-type: none"> «Етнорейд» (кроссенс «Нація», «Лабіринт мов і культур», квест «Дорогою гідності та честі», «Кроками героя» тощо)
Скласти	<ul style="list-style-type: none"> сенкан «Батьківщина» («Кейс патріота», «Порадник дослідника», мапу/літопис «Життєві стежини зарубіжного письменника», схему «Цінності митця», ментальну карту тощо)
Провести паралель	<ul style="list-style-type: none"> з сучасною Україною; цінності письменника (персонажів) і цінності учнів;
Інтегрувати	міжмистецькі та міжпредметні знання

На уроці учням доцільно запропонувати таку пам'ятку: «Знай і пишайся тим, що робить тебе українцем – виявляй повагу до свого та інших народів – порівняй / вмій розпізнати «загальнолюдське-національне» – словом / учинком виявляй свою громадянську позицію».

Формування національної ідентичності учнів на уроках зарубіжної літератури відбувається такими шляхами: через державу (учня / зарубіжного письменника), національні цінності, символи та традиції засобами рідної мови та національної історії і літератури учні засвоюють, що їх робить приналежними до свого народу; через ознайомлення з біографією / мистецтвом зарубіжних письменників учні пізнають національні цінності іншого народу і засвоюють національні цінності українців, на їхній основі формують власну оціночну свідомість; через порівняльний аналіз «своє-інше», компаративний аналіз творів поглиблюється культурний та літературний розвиток учнів, їхнє ціннісне ставлення до своєї країни, українського народу, національної історії, української мови і літератури; через навчальні ситуації з формування

активної діяльнійшої позиції учні набувають практичні навички виявлення відданості своїй землі та народу, шанобливого і толерантного ставлення до інших.

Висновки. Визначальну роль у формуванні національної самосвідомості здобувача освіти відіграють особистість учителя літератури та якість його підготовки, тому в дослідженні детально описано складові готовності педагога до формування національної ідентичності учнів, розкрито вимоги до особистості та теоретичної підготовки вчителя, шляхи вирішення зазначеної проблеми; надано методичні рекомендації з практичної реалізації ідеї національного виховання шкільної молоді на уроках зарубіжної літератури; змодельовано алгоритм підготовки уроку формування національної ідентичності учнів. Результатом реалізації запропонованих ідей у статті стане підвищення рівня літературної освіти та національної свідомості випускників шкіл. До перспектив подальших наукових розвідок з зазначеної проблеми відносимо методичні аспекти трансдисциплінарності у вивченні літератури.

Література

- Бех І., Журба К. Концепція з формування у підлітків національно-культурної ідентичності у загальноосвітніх навчальних закладах. *Формування національно-культурної ідентичності особистості у викликах часу: збірник матеріалів Всеукраїнського круглого столу (до 100-річчя від заснування Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка)*. Кам'янець-Подільський: КПНУ імені Івана Огієнка, 2018. С. 3–22.
- Боришевський М. Й. Національна самосвідомість та ідентифікація громадян як чинник демократичних перетворень в українському суспільстві. *Соціально-психологічний вимір демократичних перетворень в Україні*. Київ: Український центр політичного менеджменту, 2003. С. 138–144.
- Ісаєва О. Вивчення літератури під час гібридної війни. *Зарубіжна література*. 2017. № 2. С. 4–9.
- Ісаєва О. Виклики сучасності і шкільна літературна освіта в Україні: у пошуках відповідності. *Актуальні проблеми професійної підготовки студентів-філологів до роботи в сучасному освітньому просторі*. 2017. Вип. 1. С. 31–37.
- Клименко Ж. В. Шкільний курс «Зарубіжна література» як чинник формування української ідентичності учнів. *Актуальні проблеми професійної підготовки студентів-філологів до роботи в сучасному освітньому просторі*. 2017. Вип. 1. С. 37–49.
- Лист В. Липинського до Богдана Шемета, писаний у Райхенау 12 грудня 1925 р. у відповідь на поставлене питання. *Мала енциклопедія етнології та етнографії*. Київ: Генеза, 1996. С. 745–746.
- Мишати́на Н. Л. Речевое и литературное освоение концептов русской культуры (на примере концепта благоговение). *Литература в школе*. 2007. № 5. С. 27–31.
- Нова українська школа: концептуальні засади реформування середньої школи. 2016. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf> (дата звернення: 12.02.2020)
- Островська Г. Формування професійної готовності майбутніх учителів зарубіжної літератури до вивчення біографії письменників у загальноосвітній школі: монографія. Івано-Франківськ: Симфонія форте, 2017. 472 с.
- Сапожнік О. В. Культурологічний зміст поняття ідентичності. *Мистецтвознавчі записки*. 2019. № 35. С. 27–33. DOI: <http://dx.doi.org/10.32461/179751>.
- Черкасенко С. Шевченко про «іногородців». *Світло: Український педагогічний журнал для сем'ї і школи*. 1914. Кн. 6. С. 13–14.
- Чоповський В. Ю. Нариси історії України. Львів: (б. в.), 2010. 304 с.
- Frogner A.-P. Nation: Sociological aspects. *International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences*. 2001. P. 10292–10296. DOI: <https://doi.org/10.1016/B978-0-08-097086-8.32099-2>
- Know India: National identity elements. URL: <https://knowindia.gov.in/national-identity-elements/> (дата звернення: 21.01.2020).

- Mennell S. History, national character and american civilisation. *Sociologie*. 2008. Vol. 4. Issue 2–3. P. 285–303 URL: <https://www.yumpu.com/en/document/read/37988496/history-national-character-and-american-civilisation-stephen-mennell> (дата звернення: 27.01.2020)
- Mandler P. What is «national identity»? Definitions and applications in modern british historiography. *Modern Intellectual History*. 2006. Vol. 3. Issue 2. P. 271–297. DOI: <https://doi.org/10.1017/S1479244306000746>.
- Neiburg F. National Character. *International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences*. 2001. P. 10296–10299. DOI: <https://doi.org/10.1016/B978-0-08-097086-8.12115-4>.
- Piontkovska D. V. The problem of contrast between the Concepts of «National Identity» and «Ethnic Identity» in Psychological Science. *European Applied Sciences*. 2014. № 1. P. 91–93.

References

- Bekh, I., Zhurba, K. (2018). Koncepciya z formuvannya u pidlitkiv nacionalno-kulturnoyi identichnosti u zagalnoosvitnih navchalnih zakladah [The concept of formation of national and cultural identity in adolescents in secondary schools]. *Formuvannya nacionalno-kulturnoyi identichnosti osobistosti u viklikah chasu: zbirnik materialiv Vseukrayinskogo kruglogo stolu (do 100-richchya vid zasnuvannya Kam'yanec-Podilskogo nacionalnogo universitetu imeni Ivana Ogiyenka)*. Kam'yanec-Podilskij nacionalnij universitet imeni Ivana Ogiyenka, 3–22.
- Borishevskii, M. J. (2003). Nacionalna samovidomist ta identifikaciya gromadyan yak chinnik demokratichnih peretvoren v ukrayinskomu suspilstvi [National self-consciousness and identification of citizens as a factor of democratic transformations in Ukrainian society]. *Socialno-psihologichnij vimir demokratichnih peretvoren v Ukrayini*. Ukrayinskij centr politichnogo menezhmentu, 138–144.
- Isaieva, O. (2017a). Vivchennya literaturi pid chas gibridnoyi vijni [Study of literature during the hybrid war]. *Zarubizhna literatura*, 2, 4–9.
- Isayeva, O. (2017b). Vikliki suchasnosti i shkilna literaturna osvita v Ukrayini: u poshukah vidpovidnosti [Challenges of modernity and school literary education in Ukraine: in search of conformity]. *Aktualni problemi profesijnoi pidgotovki studentiv-filologiv do roboti v suchasnomu osvithnomu prostori*, 1, 31–37.
- Klymenko, Zh. V. (2017). Shkilnij kurs «Zarubizhna literatura» yak chinnik formuvannya ukrayinskoyi identichnosti uchniv [School course «Foreign Literature» as a factor in shaping the Ukrainian identity of students]. *Aktualni problemi profesijnoi pidgotovki studentiv-filologiv do roboti v suchasnomu osvithnomu prostori*, 1, 37–49.
- List V. Lipinskogo do Bogdana Shemeta, pisanij u Rajhenau 12 grudnya 1925 r. u vidpovid na postavlene pitannya [V. Lypynskys' letter to Bohdan Shemet, written in Reichenau on December 12, 1925 in response to the question.] (1996). In *Mala encyklopediya etnoderzhavoznavstva*, (pp. 745–746). Geneza.
- Mishatina, N. L. (2007). Rechevoe i literaturnoe osvoenie konceptov russkoj kultury (na primere koncepta blagogovenie) [Speech and literary development of the concepts of Russian culture (on the example of the concept of awe)]. *Literatura v shkole*, 5, 27–31.
- Nova ukrayinska shkola: konceptualni zasadi reformuvannya serednoyi shkoli [New Ukrainian School: conceptual principles of secondary school reform]* (2016). <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrayinska-shkola-compressed.pdf> (ukr).
- Ostrov'ska, H. (2017). *Formuvannya profesijnoi gotovnosti majbutnih uchiteliv zarubizhnoyi literaturi do vivchennya biografiji pismennikiv u zagalnoosvitnij shkoli: monografiya [Formation of professional readiness of future teachers of foreign literature to study the biography of writers in secondary school: a monograph]*. Symfoniya forte.
- Sapozhnik, O. V. (2019). The culturological content of the identity concept [Cultural meaning of the concept of identity]. *Mistectvoznavchi zapiski*, 35, 27–33. <http://dx.doi.org/10.32461/179751>.
- Cherkasenko, S. (1914). Shevchenko pro «inorodciv» [Shevchenko about «foreigners»]. *Svitlo: Ukrayinskij pedagogichnij zhurnal dlya sem'yi i shkoli*, 6, 13–14.
- Chopovskij, V. Yu. (2010). *Narisi istoriyi Ukrayini [Essays on the history of Ukraine]*.
- Frogner, A.-P. (2001). Nation: Sociological aspects. *International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences*, 10292–10296. <https://doi.org/10.1016/B978-0-08-097086-8.32099-2>.
- Know India: National identity elements*. <https://knowindia.gov.in/national-identity-elements/>.
- Mennell, S. (2008). History, national character and american civilisation. *Sociologie*, 4 (2–3), 285–303. <https://www.yumpu.com/en/document/read/37988496/history-national-character-and-american-civilisation-stephen-mennell>.
- Mandler, P. (2006). What is «national identity»? Definitions and applications in modern british historiography. *Modern Intellectual History*, 3 (2), 271–297. <https://doi.org/10.1017/S1479244306000746>.
- Neiburg, F. (2001). National Character. *International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences*, 10296–10299. <https://doi.org/10.1016/B978-0-08-097086-8.12115-4>.
- Piontkovska, D. V. (2014). The problem of contrast between the Concepts of «National Identity» and «Ethnic Identity» in Psychological Science. *European Applied Sciences*, 1, 91–93.

ГОТОВНОСТЬ УЧИТЕЛЯ К ФОРМИРОВАНИЮ НАЦИОНАЛЬНОЙ ИДЕНТИЧНОСТИ УЧЕНИКОВ НА УРОКАХ ЗАРУБЕЖНОЙ ЛИТЕРАТУРЫ

Островская Галина, доктор педагогических наук, доцент,
заведующая кафедрой теории и методики обучения,
Областной институт последипломного педагогического образования,
пл. Мицкевича, 3, 76018 Ивано-Франковск, Украина, g20081967@gmail.com

В статье освещается проблема готовности учителя-словесника к формированию национальной идентичности учащихся на уроках зарубежной литературы, описаны мотивационно-ценностный, когнитивный и деятельностный компоненты готовности педагога, определены подходы к обучению: лично-ориентированный, националистический, культурологический, диалогический, интеграции знаний, сравнительного анализа «свой-другой», аксиологический, деятельностный; описаны пути формирования национальной идентичности учеников на уроках зарубежной литературы, алгоритм моделирования учителем урока национально-патриотического воспитания. Предложенные методические материалы помогут учителю зарубежной литературы в формировании национальной идентичности учащихся - патриотов своей страны.

Ключевые слова: национальная идентичность, ценности, урок зарубежной литературы, писатель, система работы учителя.

PROFESSIONAL READINESS OF TEACHERS FOR THE FORMING OF STUDENT'S NATIONAL IDENTITY IN THE LESSONS OF FOREIGN LITERATURE

Ostrowska Galina, Doctor of Sciences in Pedagogy, Associate Professor,
Head of the Department of Theory and Methods of Learning
Regional Institute of Postgraduate Teacher Education,
3 Mickiewicz Square, 76018 Ivano-Frankivsk, Ukraine, g20081967@gmail.com

The article deals with the problem of the readiness of the literature teacher for the forming of the national identity of students in foreign literature lessons. The aim of the article is to outline the components of the foreign literature teacher's readiness and his / her actions in the formation of students' national identity. The following methods of scientific research were used to achieve the goal and to solve the set tasks: theoretical: analysis of sociological and psychological-pedagogical sources about national identity and ways of its formation in school youth – to substantiate scientific thesis of the research; empirical: analysis of conceptual scientific foundations of professional training – to determine the components of the readiness of the literature teacher to form the national identity of students; practical: problem-search, modelling, systematization – to prepare recommendations, models of lesson preparation by the teacher. Each literature teacher should have basic knowledge of the theory and practice of forming of the national identity of school youth. Without assimilation and respectful attitude to the national values of people, it is impossible to form the national consciousness of the students. The article identifies and describes the motivational and value, cognitive and activity components of the teacher's readiness for forming the national identity of students in foreign literature lessons, approaches to learning: personal-oriented, national-oriented, cultural, dialogical, integration of knowledge-based, knowledge-integration active. The ways of formation of national identity of students in lessons of foreign literature are described, notes for the student, an algorithm of modelling of the lesson on national-patriotic education are offered. The offered methodical materials will help the teacher of foreign literature to be ready for effective solution of this problem. The result of forming a national identity of students will be conscious citizens-patriots of their country.

Key words: lesson of foreign literature; national identity; teacher's system of work; values; writer.

Стаття надійшла до редакції 10.03.2020
Прийнято до друку 28.05.2020